

Recordatori

PEN CATALÀ

TRES VOLTES

10 anys de la mort de Maria-

Avui fa 10 anys justos que va morir la poeta Maria-Mercè Marçal. Només tenia 45 anys, però la seva empremta, el seu llegat, cada cop està més definit i la seva veu poètica es consolida com una de les més importants de les últimes dècades. Va ser una activista en favor del feminisme, de la llengua i la nació catalanes, i també va exercir de narradora, i traductora, però per damunt de tot, o embolcallant-ho tot, hi ha la seva poesia. De tot això i més ens parlen, en els magnífics articles que us oferim, els estudiosos de l'obra marçaliana Teresa Pous, Josep Maria Sala-Valladaura i Jaume Subirana

Text: **Teresa Pous**

“Potser escriure sempre té alguna cosa a veure amb la revolta. I amb la manca”, ha deixat escrit Maria-Mercè Marçal. La revolta, la manca i el desig són realitats i forces que impulsen l'escriptura de Marçal. I també aquella fúria latent que va atribuir a Mercè Rodoreda i a tantes altres escriptores -mares-literàries-. Les seves prosas forjades amb les seves reflexions lluny dels límits del pensament dominant sovint són veus “contra l'oblit” d'escriptores silenciades. La manca i la revolta, el desig i la fúria són presents en el llibre *Sota el signe del Drac*, que és un recull de les prosas escrites per Maria-Mercè Marçal entre el 1985 i el 1997. En aquests escrits ens ha deixat anàlisis de les relacions, moltes vegades indestriables, entre vida i escriptura, estudis sobre escriptores -Colette, Renée Vivien, Maria-Antònia

Salvà, Rosa Leveroni, Clementina Arderiu, Anna Dodas, Maria Aurèlia Capmany, Helena Valentí, Montserrat Roig...-, “meditacions sobre la fúria”, “fragments del discurs sobre l'autoritat femenina”, sobre la passió amorosa i, entre altres temes, uns quants treballs referents a “la paraula com a passió”, títol triat per Mercè Ibarz, responsable de l'edició de les prosas i de la introducció: *Silencis, interrupcions, mites*. En tot aquest recull s'hi troba allò que la poeta deia de Renée Vivien: “La seva és una memòria obstinadament femenina. Cerca les baules d'una genealogia invisible que uneix indestriablement feminitat, revolta i dolor”.

La genealogia femenina

Marçal sap que l'ànima s'expressa en la paraula i, tant si escriu a frec del caos o de la llum, tant si escriu poemes com si basteix prosas o si vol donar a conèixer diferents graons de la genealogia femenina i un “nou ordre simbòlic”, convoca la fascinació i la rebel·lió, la vinculació i la saviesa

inconscient, l'autoritat femenina i l'autoconsciència, la transgressió i el mite, el repte i l'esglai, la recerca de la identitat i de l'essencial de si mateixa, la intersubjectivitat... I, des de paraules antigues que esdevenen noves amb el seu alè creatiu, va aflorant la vida amagada, el dolor i la joia de la llibertat, i van sorgint besllums reveladores d'aquella possibilitat de triar un camí difícil, tal com diu Lluïsa Julià en analitzar *La passió segons Renée Vivien*: “Renée -la poeta Pauline M. Tarn (Londres, 1877 - París, 1900)- és la persona que tria un camí difícil, i s'hi manté consegüent malgrat la pròpia vida; no pacta sinó que crea la seva llei”.

Si la seva novel·la, *La passió segons Renée Vivien* -el resultat d'una fascinació, com deia Marçal i repeteix Mercè Otero-, és *sublim*, adjectiu d'Anna Murià, i d'una sensualitat enlluernadora que et va posseint, la seva obra assagística mostra un gran vigor intel·lectual, una sostinguda excel·lència estètica, i la seva lectura també provoca la sensació persistent d'estar

PEN CATALÀ

PEN CATALÀ

PEN CATALÀ

REBEL

-Mercè Marçal

1. Maria-Mercè Marçal, emmurriada i amb una flor d'ametller a la mà 2. Als 10 anys, quan va iniciar el batxillerat a Lleida 3. Un dia d'excursió durant els anys universitaris (1969-1973), quan va fer filologia clàssica 4. Lluint un somriure barreja de tendre i trapella

davant d'una escriptora habitada per la paraula, amb un extraordinari instint per la llengua, manifestat de vegades amb una veu descarnada, de "sang presa", a voltes amb un to fervent i delicat, i sempre amb una veu màgica i sensual. I, llegint la seva obra, també se sent una mena de companyia i de protecció, com la llum tènue d'un far que il·lumina i guia la nau enmig de la fosca. Maria-Mercè Marçal és molt més que les etiquetes, sempre limitadores, que es poden fer servir per definir-la. D'acord amb Anna Maria Moix: "Maria-Mercè Marçal és més que una poeta feminista, més que una poeta compromesa amb les reivindicacions nacionalistes i lingüístiques d'un poble, és més que una poeta femenina exquisidament sensible als sentiments de l'amor, de la maternitat o de l'amistat. És tot això més una voluntat increïblement poderosa encaminada a trobar les paraules, els ritmes, les mètriques, tots els recursos poètics necessaris per donar existència verbal i entitat literària a tot el que vol expressar".

La passió per l'acte de crear, d'expressar els "fets viscuts, a sang" i "sovint, a contrallei", i la voluntat de perdurar evoquen, tal com apunta Susanna Rafart "una Diana que caça moments vitals únics". I, com Àrtemis -o Diana-, dea de la lluna, Marçal camina cap endins, vers el misteri, cap als somnis i els símbols. En l'escriptora d'Ivars, la voluntat de fer perdurar les obres de les predecessores i les pròpies va més enllà del "dur desig de durar", molt més enllà de l'objectiu que les obres restin i no morin. En ella es tracta del desig, compartit amb Maria Zambrano, que les seves paraules serveixin perquè la vida pugui expressar-se i que siguin "nova sang", "terra on arrelar i saba vella per a les fulles noves", que es converteixin en aliment per a les generacions futures que cerquin mots per entendre el món. Aquest voler s'expressa clarament en el pròleg que Marçal va escriure per a *Memòria de l'aigua*, el volum, preparat per Lluïsa Julià, corresponent al segon cycle de conferències dramatitzades *Cartografies del desig*. Aquest

Maria-Mercè Marçal sap que l'ànima s'expressa en la paraula, tant si escriu poemes com si basteix proses

volum i el que conté els textos del primer cycle de conferències, editat sota la responsabilitat de Marçal, apleguen un conjunt d'assajos magnífics, de "mapes imaginaris" summament atractius que giren entorn de la relació de diferents escriptores i el seu món. Els dos cycles, impulsats per Araceli Bruch, van ser organitzats pel Comitè d'Esriptores del PEN Català, creat el 1996 amb l'impuls de Maria-Mercè Marçal i Montserrat Abelló, i també integrat per Neus Aguado, Josefa Contijoch, Mercè Ibarz i Lluïsa Julià.

Virtuts i propòsits

El coratge i la tenacitat, la capacitat de pensar i de fer més enllà dels motlles establerts són virtuts i propòsits tan presents en les seves actituds vitals com en els seus escrits i volen estar al servei de la vida en les seves diverses manifestacions: misteri, exili, contrallum, desglaç, amor, amistat, miratge, miracle. Tant si escriu "amb l'ànima sense vels" com si dissenya ports "sense cordes ni àncores", encomana l'atracció

per la màgia de les imatges i de les paraules, tal com escriu Joana Bel. Si bé la mort -anomenada a *La passió segons Renée Vivien*: "l'estranya llevadora" - se la va endur, ens quedarà la seva obra sempre renovada a través de cada lectura i potser podrem sentir les "ales invisibles" de la poeta que va reclamar sense defallir la genealogia femenina de la cultura i que, més enllà de denunciar que la llengua catalana és "una llengua que ha estat inferioritzada durant segles, abolida de les instàncies de poder", va dedicar les seves forces a revitalitzar-la, a donar-li nova vida.

Amb els versos d'Eulàlia Lledó: "Avui, amb quatre fustes a un pany de cel / d'un blau morat ben fosc apedaçat de liles / emmarco amb guix el nom: / MarSal, CelMar, MarCel, SalMar". I per acabar aquest article transcriuré dos versos de la poeta que poden ser un convit i una ègida per viatjar, sense rutes segures, cap a la llibertat que ens fa endevinar: "Para esment al presagi" i "Que no em venci cap àncora".*